

Baksay Gergely

Korlátok és kitörési pontok – lépünk a fenntartható felzárkózás intenzív útjára

A magyar gazdaság a 2010-es években gazdaságtörténeti eredményeket ért el a foglalkoztatás növelésének és az emelkedő beruházásoknak köszönhetően. A 2020-as évtized jellege azonban akadályokat állít az ilyen típusú, mennyiségi növekedés elé. Ahhoz, hogy a korlátozottabban elérhető és drágább erőforrásokkal is sikeresen gazdálkodjunk, hatékonysági fordulatra, intenzív típusú növekedésre van szükség. E cikk célja, hogy a gazdasági és versenyképességi folyamatok bemutatásával számba vegye az extenzív növekedés korlátait, és bemutassa az intenzív gazdasági modellre történő átállás lehetőségeit a legfontosabb területeken.

A 2010-es évek sikeres magyar gazdasági modellje az extenzív (mennyiségi) növekedésen alapult egyes intenzív jegyekkel. A növekedés két fő forrása a foglalkoztatottak számának közel 1 millió fővel való bővülése és a beruházási rátának az EU élvonalába emelkedése volt. A külső környezet támogatta az extenzív növekedést: olcsó volt a finanszírozás, az energia és viszonylag olcsó volt a munkaerő is.

A 2010-es években jól működő magyar gazdasági modell sikereinek folytatását egyszerre akadályozzák jól látható korlátok és lappangó veszélyek. A jól látható fenyegetések közé tartozik az orosz-ukrán háború, az energiaválság, a világtrend átalakulása és egyensúlyi mutatóink felborulása. A lappangó veszélyek nem kevésbé veszedelmesek, és alapvetően ezek képezik az extenzív gazdasági modell növekedési korlátait.

A 2020-as évtized karaktere kikezdi a mennyiségi növekedés alapjait: megszűnt az olcsó finanszírozás, nincs már olcsó energia, erősebb harc lesz a képzett munkaerőért, emelkednek a geopolitikai feszültségek és végre kell hajtani a digitális és zöld átállást.

A most folyó évtized megnyeréséhez át kell állni az intenzív növekedési modellre. A korlátos erőforrások és a kedvezőtlen külső környezet felnagyítják a versenyképességi különbségeket. Ezért minden erőforrást még jobban meg kell becsülni, még inkább ki kell használni. Ilyen környezetben a növekedés nem a mennyiségi, hanem elsősorban a minőségi tényezőkből származhat.

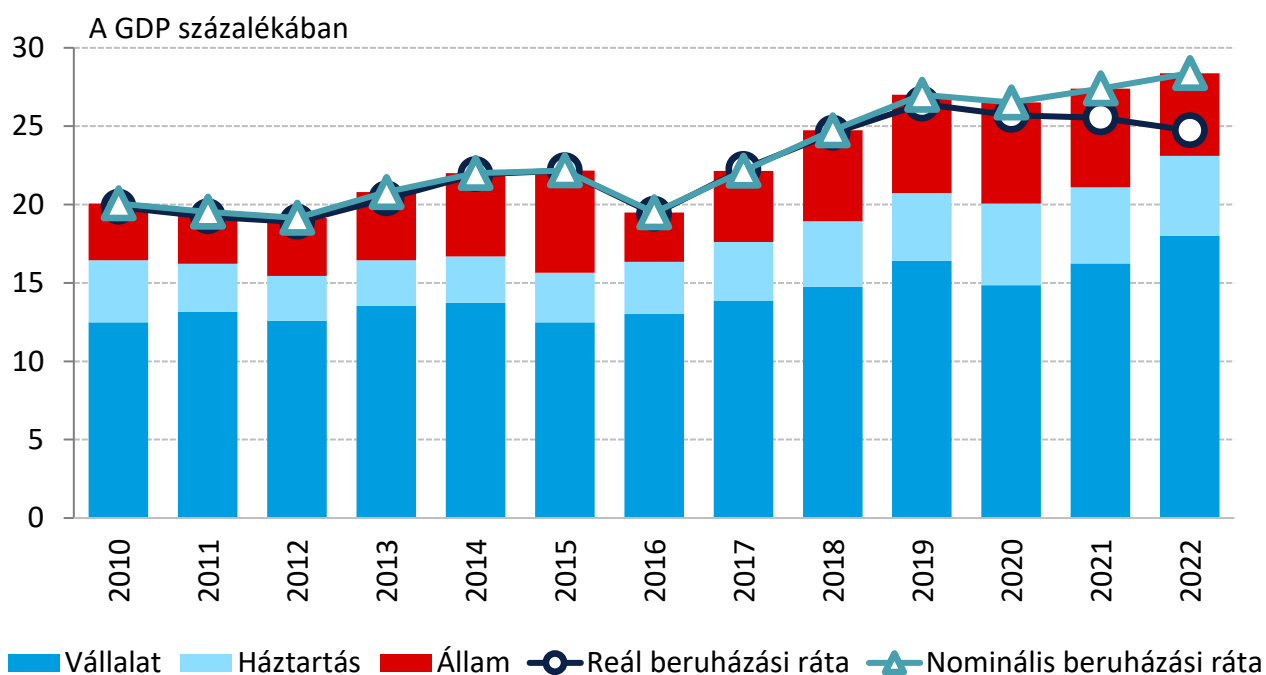
Az extenzív növekedési modell korlátainak jelei

A demográfiai kilátások megnehezítik a foglalkoztatottak számának növekedését. Az elmúlt években mentek nyugdíjba a Ratkó-gyermekek, és a most munkaerőpiacra lépő korosztály létszáma számottevően kisebb náluk. A létszám korlátozott bővülését

a termelékenység növekedése ellensúlyozhatja, de ez a folyamat még nem következett be. A munkatermelékenység, azaz az egy munkavállalóra jutó hozzáadott érték Magyarországon a 3. legalacsonyabb az EU-ban.

A beruházási ráta magas szintje mellett fontos annak a szerkezete is. Magyarországon a beruházási ráta a legmagasabb volt az EU-ban 2022-ben, de ez részben a beruházási árak hatása, amelyek 2019 óta 46,7 százalékkal emelkedtek. Ugyanakkor a beruházási ráta 2015-ös árakon számolva 2022-re a GDP 25 százaléka alá csökkent. A modern okosberuházások aránya nem növekedett együtt a beruházási rátával. Az immateriális beruházások részesedése a GDP-ben 2,3 százalék volt 2022-ben, miközben az EU átlaga 4,6 százalékon alakult. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy bár Magyarország nyitott és versenyképes exporttermeléssel rendelkező ország, de az export túlságosan külső technológián alapszik.

1. ábra: A nominális és reál beruházási ráta

Megjegyzés: A reál beruházási ráta 2015. évi fix árakon számolva. A 2022-es felbontás MNB-becslés.

Forrás: KSH alapján MNB

Az új évtized rávilágított az energiagazdálkodás és az energiabiztonság fontosságára. Bár a magyar gazdaság egészének energiaintenzitása az elmúlt évtizedben csökkent, de a hazai feldolgozóipar energiaintenzitása 2010 és 2021 között közel 20 százalékkal emelkedett, így a 4. legmagasabb az EU-ban (2. ábra). Nagy mennyiségű saját energiahordozó hiányában számottevő az import szerepe Magyarország energiafelhasználásában. Ennek alternatívája a belső megújuló energiaforrások felhasználása lenne, de ezek aránya az energiamixben 14 százalék

volt 2022-ben. A jelentős energiaigény a folyó fizetési mérleg hiányában csapódott ki és hozzájárult az ország sérülékenységéhez.

Az eddig említettekhez képest részpiaci probléma, de társadalompolitikai és gazdasági hatásai is erősek annak, hogy a lakásépítési kínálat nem tudott lépést tartani az erősödő kereslettel. A lakásállomány mindössze 0,45 százaléknak megfelelő számú új lakás épül évente, míg a többi visegrádi országra a mutató átlaga 1,1 százalék.

Kitörési pontok Magyarország számára – építsünk az erősségeinkre

A korlátok mellett vegyük sorba a kitörési pontokat is. Ezek azok a területek, amelyekre érdemes koncentrálni az erőforrásokat, mert itt a befektetett energia többszörösen térül meg. A fenti kihívások nem ismeretlenek a felzárkózó országok számára. Valamennyi fejlődő ország eljut arra a pontra, amikor a korábbi növekedési modell már nem megfelelő számára, hanem azt az új elvárásokhoz kell igazítani. Hasonló feladat ez ahhoz, mint amikor egy sportcsapatnak új taktikát kell alkalmaznia, ha magasabb osztályba lép, vagy ahogy a munkánkon kell változtatni egy előléptetést követően.

Elsősorban olyan ágazatokra kell építeni, amelyek a 21. század húzóerői lesznek és a leginkább illeszkednek Magyarország adottságaihoz. Ehhez párhuzamosan kell vizsgálni a globális megatrendeket és Magyarország gazdasági, társadalmi, földrajzi adottságait. A megatrendek alapján kiválasztható, hogy mely területeken érvényesülnek olyan felhajtóerők, amelyekre fel lehet építeni egy új növekedési modellt, és melyek ezek közül azok, amelyekben adottságaink alapján a legmagasabb hazai hozzáadott érték és multiplikátor érhető el.

1. Legfontosabb erőforrásunk a tudás

- **A legnagyobb multiplikátor hatása a tudásba való befektetésnek van. Ezt a lehetőséget azonban nem használjuk ki kellő mértékben.** Jelentős növekedési tartalék van a közoktatásban és a felsőoktatásban, valamint a digitális készségek terén, az idegennyelv-tudásban és a pénzügyi ismeretekben. A képzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke (12 százalék) közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagának, miközben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya az egyik legalacsonyabb az uniós országok között.

2. Digitális gyorsulás, digitális dualitás nélkül

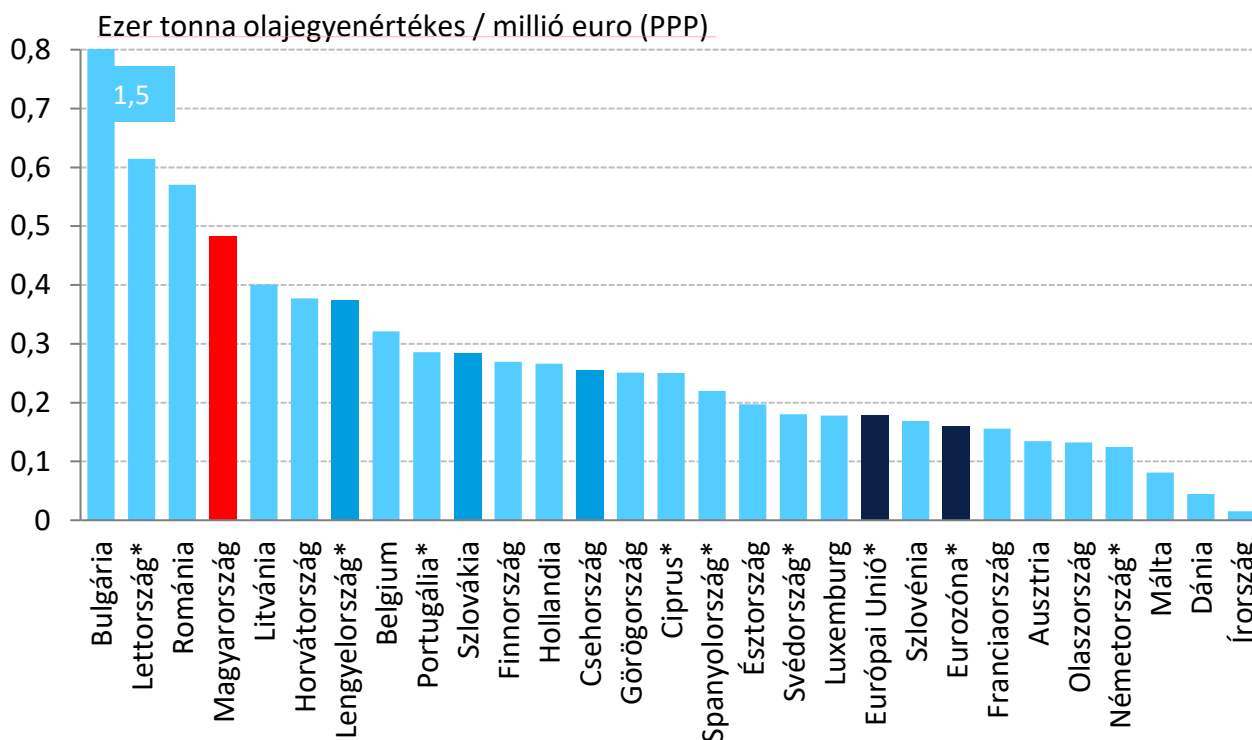
- **A hazai vállalatok, főként a kkv-k digitális transzformációjának támogatásához célzott megoldásokra van szükség.** A digitális gazdasági és

társadalmi fejlettséget mérő, EU tagállamokat lefedő DESI mutató alapján a 22. helyen, míg a globálisan 63 országra kiterjedő IMD digitális versenyképességi rangsorban a 42. helyen állunk. Fejleszteni kell a hazai munkaerő digitális ismereteit és készségeit, valamint bővíteni az innováció vezérelt vállalatok esetében a finanszírozási opciókat (pl.: startupok számára új cégforma, dolgozói részvényopció egyszerűsítése). Szükséges továbbá egy állami adatreform, például a céginformációs rendszer adatainak könnyebb elérhetősége, a Központi Hitelinformációs Rendszer bővítése, energetikai tanúsítványok automatizált elérése.

3. Út az energiafüggetlenség felé

- **Az európai energiaválság rávilágított arra, hogy stabilitást és költségelőnyt jelent a hazai előállítású energia, illetve az energiaintenzitás mérséklése.** Jelenleg azonban hazánk a felhasznált energia 55-60 százalékát importálja, és egységnyi termeléshez a 6. legtöbb energiát használja fel az EU-ban. Az energiahatékonyság növelése célzott beruházásokat és megfelelő ösztönzők kialakítását igénylik.

2. ábra: A feldolgozóipar energiaintenzitása az Európai Unió országaiban (2021)

Megjegyzés: Egységnyi hozzáadott érték (folyó áron, vásárlóerő-paritással korrigálva) előállításához szükséges energia. A feldolgozóipar termelő ágazatai a kőolajfinomítás nélkül (kivéve Görögországot és Szlovákiát). * 2020-ra vonatkozó adatok.

Forrás: Eurostat alapján MNB számítás

4. A folyó fizetési mérleg többletének helyreállása növeli a stabilitást

2023-ben megfelelődik a folyó fizetési mérleg hiánya, de ez egyensúlyjavító lépésekkel erősíthető. Az energiaárak normalizálódásával és a fogyasztás alkalmazkodásával 2023 elejétől már megkezdődött a folyó fizetési mérleg hiányának csökkenése. Az energiafogyasztás további csökkentésével, az energiahatékonyság javításával, az importintenzív beruházások halasztásával és lehetőség szerint hazai termeléssel történő importkiváltással további egyensúly-javulás érhető el.

5. Multiplikátorokra építő FDI-stratégia

- **Olyan FDI beruházásokra van szüksége a magyar gazdaságnak, amelyek nemcsak a beruházást és az exportot növelik, de a foglalkoztatást és a hazai jövedelmeket is.** Célul kell kitűzni, hogy a beáramló FDI összetételének átalakítása a hazai hozzáadott érték növelését célozza. Akkor lesz igazán kedvező a külföldi nagyvállalatok zöldmezős beruházása, ha később az szervesen beépül a magyar gazdaságba, és minél nagyobb részben hazai résztermékeket használ fel a gyártási folyamathoz.
- **A vállalati kapcsolatok a feldolgozóiparon túlmenően a kreatív iparra is kiterjedhetnek.** A magyar kreatív ipar bekapcsolódhat a tervezési és értékesítési folyamat magas hozzáadott értékű tevékenységeibe. A kreatív ipar a GDP-t meghatározó hozzáadott értékben az ágazati kapcsolatokat is figyelembe véve már ma is nagyobb súlyt képvisel, mint a látszólag nagyobb járműipar. Ennek oka, hogy a kreatív iparban nagyobb a hazai hozzáadott érték aránya, illetve nagyobb az ágazat beágyazottsága a hazai gazdaságba. A kreatív ipar a termelésnek „csak” 7,0 százalékát adja, de a hozzáadott érték 12,3 százaléka kötődik hozzá. Ugyanakkor a járműipar a kibocsátásban 9,8 százalékot ér el 2020-ban, de a hozzáadott értékben csak 5,5 százalékot.

6. Az erős hadiipar a békét is őrzi

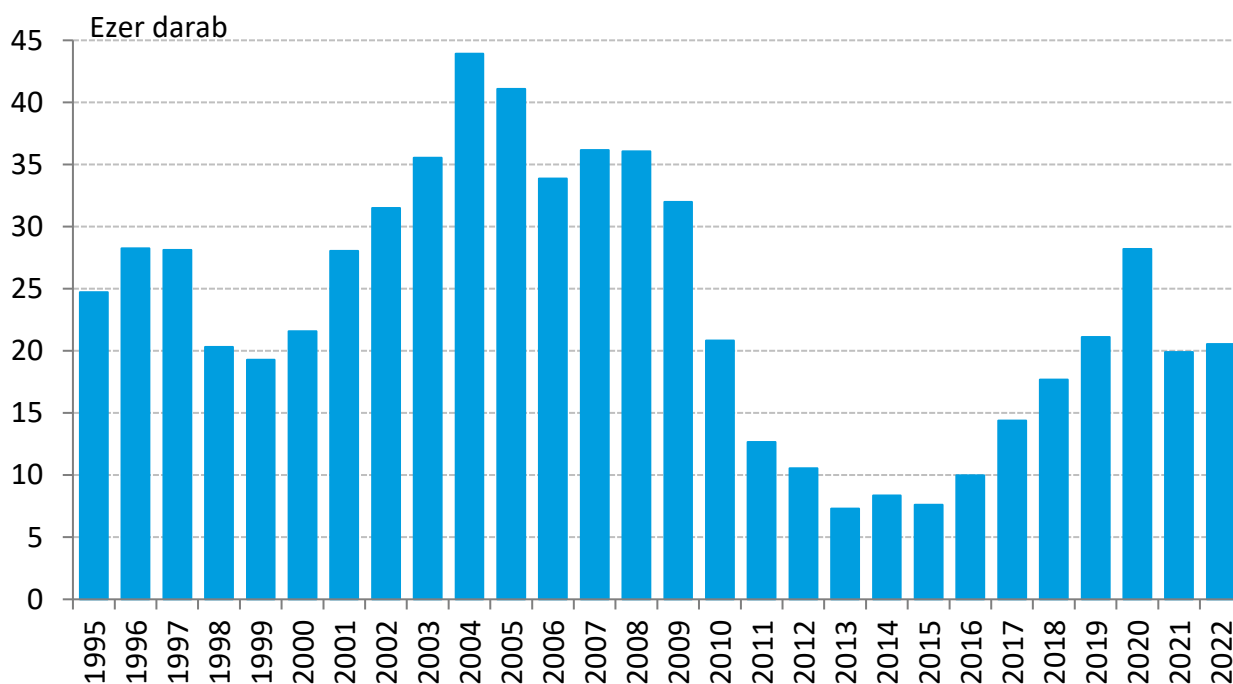
- **A hadiipari kiadások magas multiplikátorral rendelkeznek, amennyiben a fejlesztés és a gyártás is döntően hazai keretek között valósul meg.** Magyarország honvédelmi kiadásai a költségvetési tervek szerint 2022-ben elérték a GDP 2 százalékát, de a honvédelmi beruházások jelentős része importból valósul meg. A hazai hadiipari kapacitások kiépítése amellet, hogy biztosítja a modern honvédelmet, csökkenti az ehhez szükséges importot.

Ahhoz, hogy a fejlesztések is itthon valósuljanak meg, szükséges a vállalatokkal és egyetemekkel történő összefogás.

7. Megépíthető akár 35 ezer lakás évente

- **Az elérhető lakhatás biztosítása az egyik legnagyobb tovaryűrűző hatással bíró gazdaságpolitikai lépés.** Az épített lakások számának emelkedése nemcsak a gazdasági növekedést gyorsítja és költségvetési bevételeket termel, hanem kedvezőek a társadalompolitikai hatásai. Az otthon megléte javítja a fiatalok családalapítási lehetőségeit és növeli a gyermekvállalási kedvet. Ha növekedne a kínálat, akkor a lakásárak relatív szintjének mérséklődése növelné a más termékekre fordítható vásárlóerőt.
- **A magyar gazdaság már bebizonyította, hogy képes akár 35 ezer lakás felépítésére.** Jelenleg ennek elérését a szakképzett munkaerő hiánya és a szektor alacsony hatékonysága is hátráltatja, de a modern technológiákkal és célzott szakképzésekkel megismételhetővé válna a 20 évvel ezelőtt már elért teljesítmény.

3. ábra: Lakásépítések száma évente

Forrás: KSH

8. Gyarapodó népesség, gyarapodó gazdaság

- **Továbbra is fenn kell tartani a célt, hogy Magyarországon megszülessen a népesség fenntartásához szükséges 110 ezer gyermek évente.** A termékenységi ráta hazánkban emelkedett a legnagyobb mértékben az elmúlt évtizedben az EU-n belül, de még így sem érte el a népesség megtartásához szükséges 2,1-es szintet. A kedvező folyamatok 2022-ben – részben a Covid-járvány hatására – megtorpantak. 2022-ben 88.400 gyermek született, ami 5,0 százalékkal elmarad a 2021-es születésszámtól. A demográfiai fordulatot segítené a fiatalabb korban történő családalapítás támogatása és a családok mindennapi életének könnyítése.

9. „Egészséges” növekedés

- **Jelentős kitörési pontok azonosíthatók az egészségipar területén.** A hazai exporton belül az egészségügyhöz kapcsolódó termékek súlya a 2010-es 3,3 százalékról 5,3 százalékra emelkedett 2020-ra. Az egészség- és gyógyszeripar területén magas a hozzáadott érték, a fejlesztéseknek viszonylag alacsony az egységnyi hozzáadott értékre jutó energia- és nyersanyagigénye, illetve az export javítja a külső egyensúlyt.
- **Az egészségtudományi oktatás magas színvonalú és nemzetközileg elismert Magyarországon.** A hazánkban mesterképzést vagy osztatlan képzést végző hallgatók több mint fele ezen a területen tanult 2020-ban, míg a Semmelweis Egyetem – egyetlen magyar egyetemként – bekerült a világ 250 legjobb intézménye közé a Times rangsorában.

10. „Az élet vize”

- **Az energiaválság jelezte, hogy visszaüthet, ha könnyen bánunk a látszólag bőven elérhető erőforrásokkal.** Ilyen Magyarországon a víz is, amely – most még – nagy mennyiségben áll rendelkezésre, de közel sem használjuk ki a benne rejlő lehetőségeket.
- **Magyarország a termálvízben leggazdagabb országok közé tartozik.** A termálvizes gyógyturizmus fejlesztése egy magas hazai hozzáadott értékű tevékenységet növelne, javítaná a külső egyensúlyt (a beérkező turizmus szolgáltatásexport a fizetési mérlegben) és a hazai családok egészségéhez is hozzájárul.
- **Az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás részeként szükséges a hazai öntözőrendszer fejlesztése.** Hazánkban a jelenleg öntözésre alkalmas területnek csak a felét öntözzük, de a potenciális terület bővíthető is.

Kezdetben a beruházások, majd a magasabb terméshozam növelné a GDP-t. Az elmúlt 20 év aszályal sújtott éveiben a mezőgazdaság termelése mai áron átlagosan 300 milliárd forinttal (a GDP 0,6 százalékával) maradt el a trendszerű értékétől.

„Szerkesztett formában megjelent a Világgazdaság.hu oldalon 2023. május 2-án.”